

Uvod u japanski naglasni sustav

Lovriša

28. travnja 2020.

Sadržaj

1	Uvod	1
1.1	Mōra	1
1.2	Tonovi, intonacija i naglasak	1
1.3	Naglasna cjelina	2
2	Naglasni tipovi	2
2.1	Naglasni tipovi s obzirom na broj mōra u riječi	3
2.2	Još par korisnih pravila	6
3	Naglasak kod imenica	7
3.1	Naglasak u čestim kombinacijama imenica s drugim riječima	7
4	Naglasak kod pridjeva	9
4.1	Naglasak kod osnovnih oblika idjeva	9
4.2	Naglasak kod osnovnih oblika nadjeva	9
4.3	Naglasak kod negativnih oblika pridjeva	9
5	Naglasak kod glagola	9

1 Uvod

Cilj ovog kratkog rada je upoznati čitatelje s osnovama i zainteresirati za daljnje proučavanje naglasnog sustava standardnog tokijskog dijalekta japanskog jezika. Japanski naglasni sustav je dosta različit od hrvatskog ili engleskog, stoga je bitno najprije upoznati se s temeljima tog sustava definiranim u ovom odjeljku. U idućem odjeljku dan je sustavni pregled tipova naglasaka kroz primjere u kojima se pojavljuju, uz poneko pravilo i najčešće iznimke koje se pojavljuju u svakodnevnom govoru. Ostali odjeljci obrađuju pravila vezana uz naglaske kod imenica, pridjeva i glagola.

Pa, što bi Japanci rekli, よろしくおねがいします！

1.1 Mōra

Mōra je japanski ekvivalent sloga. To je ujedno i najmanja nedjeljiva izgovorna jedinica neke riječi. Karakteristično obilježje japanskog jezika jest da svaka mōra ima jednako trajanje. U načelu, 1 mōra je reprezentirana 1 hiraganom, osim malih や, ゆ, よ koji su naliježeni na drugu hiraganu, npr. u しや, しゆ, しよ. *Samoglasno N* ん se broji kao 1 mōra. I *sokuon* っ (npr. u げっかん) i *chōonpo* ー (npr. u ハート) se broje kao 1 mōra. U tablici 1 ispod kopiranoj s Wikipedije navedene su vrste mōra za radoznale:

Tablica 1: Vrste mōra.

Vrsta	Primjer	Br. mōra (u primjeru)
V samoglasnici	お	1
jV palatalizirani samoglasnici	よ (世)	1
CV suglasnik i samoglasnik	こ (子)	1
CjV suglasnik i pal. samoglasnik	きょ (巨)	1
R produljenje samoglasnika	きょう (今日)、キー	2
N samoglasno N	こん (紺)	2
Q udvostručavanje suglasnika	こっこ (国庫)	3

Određena riječ može imati naglasak na samo jednoj, ili nijednoj mōri. Od navedenih vrsta, samo V, jV, CV i CjV mogu nositi naglasak.

1.2 Tonovi, intonacija i naglasak

U japanskom tehnički razlikujemo samo dvije vrste tona: visoki i niski. Svaka mōra ima točno jedan od ta dva tona, ton se ne može mijenjati unutar iste mōre. Pri promjeni iz niskog tona u visoki ili obratno se osjeti razlika u visini; međutim, i među tonovima iste vrste visina također može blago varirati. Prirodno u izgovoru visina opada prema kraju naglasne cjeline.

Intonacija je kretanje visine tonova u izgovorenoj riječi. Intonacija za sve riječi koje nemaju naglasak je ista — neutralna, a za riječi koje naglasak imaju ovisi o mjestu gdje se naglasak nalazi. U japanskom jeziku neutralna intonacija je pomalo neobična: počinje s niskim tonom na prvoj mōri, a sve mōre poslije prve imaju visoki ton. Primjeri:

- ・ にほんご (日本語)
- ・ くるま (車)
- ・ しんぶん (新聞)
- ・ こんにちは
- ・ りんご
- ・ ともだち (友達)

U japanskom jeziku naglasak se manifestira tako što nakon mōre koja je naglašena visina intonacije naglo padne, odnosno naglašena mōra je posljednja visoka u riječi. Primjeri (naglašena mōra je podebljana):

- ・ ねこ (猫)
- ・ にほんじん
(日本人)
- ・ コーヒー
- ・ ながさき (長崎)
- ・ いもうと (妹)
- ・ ピカチュウ

1.3 Naglasna cjelina

Naglasnu cjelinu čini niz riječi koji zajedno ima najviše jedan naglasak. Svaka riječ inherentno ima ili nema određeni naglasak, no kad se više riječi udruži u naglasnu cjelinu, naglasak u pojedinim riječima može se izgubiti ili pomaknuti prema određenim pravilima. Najčešće se radi o glavnoj riječi sa zanaglasnicama (čestice, kopula, pomoćni glagoli), ili o konjugiranom obliku neke riječi. Neki primjeri naglasnih cjelina (naglašena mōra, ako postoji, je podebljana):

- ・ これ + は = **こ**れは
- ・ たなか + です = たなか**で**す (田中です)
- ・ おとこ + です = おとこ**で**す (男です)
- ・ じしょ + です = じしょ**で**す (辞書です)
- ・ たべる + させる + られる = たべ**さ**せられる (食べさせられる)
- ・ あたた**か**い (暖かい)、あたた**か**くて (暖かくて)

2 Naglasni tipovi

S obzirom na poziciju unutar riječi, naglaske možemo podijeliti u četiri kategorije:

1. *heiban* 平板 — neutralna intonacija, nema naglasaka
2. *atamadaka* 頭高 — naglasak je na prvoj mōri (glavi)
3. *nakadaka* 中高 — naglasak nije na prvoj ni na zadnjoj mōri
4. *odaka* 尾高 — naglasak je na zadnjoj mōri (repu)

Iako možemo reći da se u stvari radi o samo *dvije* kategorije (bez naglasaka – *heiban*, i s naglaskom – sve ostale), svaka od navedenih kategorija ima svoje posebnosti s obzirom na promjene riječi (konjugacije), stoga je te promjene lakše promatrati kroz 4 kategorije.

Naglasci se u rječnicima još označavaju brojem prema mōri koja je naglašena. Tako se *atamadaka* označava sa (1), *nakadaka* brojevima od (2) nadalje, a *odaka* brojem zadnje mōre u riječi ili, prema konvenciji negativnog indeksiranja¹, sa (-1). *Heiban* se označava sa (0).

Kod samostalnih riječi, *heiban* i *odaka* se ne razlikuju, jer intonacija nikad ne padne ni u jednom ni u drugom slučaju. Međutim, kada te riječi čine naglasnu cijelinu s drugim riječima, razlika u intonaciji postane primjetljiva:

- ・ はな (鼻)、はなが (鼻が) — *heiban*
- ・ はな (花)、はなが (花が) — *odaka*

Također, možemo primijetiti kako su visine tonova prve dvije mōre unutar neke naglasne cjeline međusobno uvijek različite (bilo niska-visoka, ili visoka-niska), pa se po tome lako može prepoznati početak riječi ili naglasne cjeline.

2.1 Naglasni tipovi s obzirom na broj mōra u riječi

1 mōra

Riječi koje se sastoje od 1 mōre koje počinju niskom morom imaju *heiban* tip naglasaka, a koje počinju visokom *atamadaka* tip naglasaka. Drugi tipovi nisu mogući za riječi s 1 mōrom. Primjeri riječi različitih naglasnih tipova: (skupa s česticom)

1. *heiban*

- ・ きが (気が)
- ・ ひが (日が)
- ・ はが (葉が)

2. *atamadaka*

- ・ きが (木が)
- ・ ひが (火が)
- ・ はが (歯が)

¹ ovu konvenciju popularizirao je programski jezik Python, a radi se o brojanju elemenata niza unatrag, (-1) predstavlja zadnji, (-2) predzadnji element, itd.

2 mōre

Riječi koje se sastoje od 2 mōre mogu imati sve tipove osim *nakadaka*. Primjeri:

1. *heiban*

・ くちが (口)

・ はなが (鼻)

・ くびが (首)

2. *atamadaka*

・ かたが (肩)

・ のどが (喉)

3. *odaka*

・ かみが (髪)

・ むねが (胸)

・ ゆびが (指)

・ みみが (耳)

・ はらが (腹)

・ あしが (足)

3 mōre

Tek riječi od 3 i više mōra mogu imati sve tipove naglasaka. One su najčešće *heiban* i *atamadaka*, a rjeđe *nakadaka* ili *odaka*, stoga je korisno zapamtiti česte riječi koje spadaju pod zadnje dvije kategorije. Primjeri:

1. *heiban*

・ ふしぎな

・ かんじは (漢字は)

・ うわさは (噂は)

・ カバンは

・ つばさは (翼は)

・ しかたは (仕方は)

2. *atamadaka*

・ ごはんは (ご飯は)

・ めがねは

・ てんきは (天気は)

・ ごぜんは (午前は)

・ けしきは (景色は)

・ げんきな (元気な)

・ かぞくは (家族は)

・ にもつは (荷物は)

・ きれいな

・ じんじゃは (神社は)

・ でんきは (電気は)

3. nakadaka

・ すこしは (少しは)	・ いくつかは (五つは)	・ あなたは
・ 一人は (一人は)	・ きのうは (昨日は)	
・ ひとつは (一つは)	・ においは (匂いは)	

4. odaka

・ あしたは (明日は)	・ みっつは (三つは)	・ おんなは (女は)
・ ことばは (言葉は)	・ よっつは (四つは)	・ あたまは (頭は)
・ ふたりは (二人は)	・ みんなは (皆は)	
・ ふたつは (二つは)	・ おとこは (男は)	

4 mōre

Često su imenice od 4 mōre tipa *heiban*, pogotovo one koje se pišu s dva kanjija. Stoga opet valja zapamtiti česte iznimke od ovoga pravila. Primjeri: (ovaj put popratne čestice su izostavljene radi bolje preglednosti)

1. heiban

・ がっこう (学校)	・ さいあく (最悪)	・ べんきょう (勉強)
・ ぎんこう (銀行)	・ さいこう (最高)	・ しんぱい (心配)
・ さいてい (最低)	・ へいばん (平板)	

2. atamadaka

・ おんがく (音楽)	・ めいわく (迷惑)	・ まいあさ (毎朝)
・ あいさつ (挨拶)	・ まいにち (毎日)	・ まいばん (毎晩)

3. *nakadaka*

- ・ せんせい (先生)
- ・ おととい (一昨日)
- ・ のみもの (飲み物)
- ・ はんぶん (半分)
- ・ アパート
- ・ あんない (案内)
- ・ しつれい (失礼)

4. *odaka*

- ・ いもうと (妹)
- ・ おとうと (弟)

2.2 Još par korisnih pravila

Dva su korisna pravila vezana uz zamjenice:

1. Zamjenice koje počinju na k-, s-, a- su *heiban*:

- ・ これ
- ・ あ の
- ・ こちら
- ・ そこ
- ・ そ う
- ・ itd.

2. Upitne zamjenice su *atamadaka*:

- ・ どれ
- ・ どの
- ・ どちら
- ・ いつ
- ・ なぜ
- ・ どこ
- ・ どう
- ・ だれ
- ・ なに
- ・ itd.

Iznimno, uz uobičajenu verziju zamjenice そう postoji još jedna koja se više upotrebljava kao imenica, a ona je *atamadaka*. Prva je priložna, pa ona opisuje glagole:

- ・ そう いう
- ・ そう する
- ・ そう しよう

Druga se koristi kao imenica (sufiksna imenica), nju prepoznamo po tome što iza nje može doći kopula:

- ・ そうですか ?
- ・ そうだな …
- ・ ふりそうです (降りそうです²)

²više o promjeni naglasaka kod glagola kasnije

3 Naglasak kod imenica

Imenice mogu imati bilo koji od 4 naglaska, kao što je pokazano na nizu primjera u prethodnom odjeljku. Specijalni slučaj čine dugačke imenice koje su nastale srastanjem dviju ili više drugih imenica. Njihov tip naglaska je gotovo uvijek *nakadaka*, i to takav da je naglasak na prvoj mori druge (ili posljednje) riječi u nizu. Pritom nije bitno kakav naglasak imaju individualne riječi.

Primjeri: (na pojedinačne riječi su dodane čestice kako bi se primijetila razlika između *heiban* i *odaka* naglasnih tipova)

- ・ やまが (山が) + のぼりが (登りが) = やまのぼり (山登り)
- ・ はくじが (白人が) + だんせいが (男性が) = はくじんだんせい (白人男性)

Međutim, ima i riječi koje ne slijede gore navedeno pravilo o naglasku na početku druge riječi. Riječi za nacionalnost sa sufiksom 人 uglavnom imaju naglasak jednu mōru prije じ iz 人, osim u slučaju kada ta mōra ne može nositi naglasak (日本, スペイン). Riječi za jezik sa sufiksom 語 su *heiban* ili *nakadaka* s naglaskom na predzadnjoj mōri (odnosno jednoj prije づ), bez primijećenog posebnog pravila³. U tablici 2 navedeni su neki primjeri država, nacionalnosti i jezika.

3.1 Naglasak u čestim kombinacijama imenica s drugim riječima

Dosad razmatrani primjeri uključivali su po jednu jednostavnu ili složenu imenicu koja sama za sebe čini naglasnu cjelinu. No, imenice se spajaju i s kopulama i različitim sufiksima, čineći opet jednu naglasnu cjelinu koja ima promijenjen naglasak u odnosu na individualne riječi od kojih je nastala. Nasreću, ove promjene se događaju po predvidivim, relativno jednostavnim pravilima.

Spajanje imenica s kopulama だ i です

Spajanjem imenice s kopulom だ nastaje naglasna cjelina čiji naglasak ovisi o naglasku imenice, na sljedeći način:

1. Ako imenica nema naglasak (*heiban*), tada naglasna cjelina opet nema naglasak

・ (学生) がくせい + だ = がくせいだ

2. Ako imenica ima naglasak (ostali tipovi), tada naglasna cjelina ima naglasak na istom mjestu na kojem je bio u imenici

・ (辞書) じしょ + だ = じしょだ — *atamadaka*

³Može biti i da OJAD krivo daje naglaske za neke riječi.

Tablica 2: Primjeri država, jezika i nacionalnosti

	国	人	語
日本	にほん	にほんじん	にほんご
中国	ちゅうごく	ちゅうごくじん	ちゅうごくご
韓国	かんこく	かんこくじん	かんこくご
ロシア	ろしあ	ろしあじん	ろしあご
ドイツ	どいつ	どいつじん	どいつご
スペイン	すぺいん	すぺいんじん	すぺいんご
フランス	ふらんす	ふらんすじん	ふらんすご
ポーランド	ぽーらんど	ぽーらんどじん	ぽーらんどご
クロアチア	くろあちあ	くろあちあじん	くろあちあご
セルビア	せるびあ	せるびあじん	せるびあご
ボスニア	ぼすにあ	ぼすにあじん	ぼすにあご
アラビア	あらびあ	あらびあじん	あらびあご

・(先生) せんせい + だ = せんせいだ — *nakadaka*

・(男) おとこ + だ = おとこだ — *odaka*

S druge strane, spajanje imenice s kopulom です uvodi male promjene u naglasak:

1. Ako imenica nema naglasak (*heiban*), tada naglasna cjelina ima naglasak na mori で u です:

・(学生) がくせい + です = がくせいです

2. Ako imenica ima naglasak (ostali tipovi), tada naglasna cjelina ima naglasak na istom mjestu na kojem je bio u imenici

・(辞書) じしょ + です = じしょです — *atamadaka*

・(先生) せんせい + です = せんせいです — *nakadaka*

・(男) おとこ + です = おとこです — *odaka*

Iako se kopule *だ* i *です* ne koriste kao samostalne riječi, u svrhu njihovog spajanja na imenice možemo si pomoći ako ih promatramo kao *heiban*, odnosno *atamadaka*. Tada se gornje promjene mogu opisati samo jednim pravilom (koje vrijedi i šire od spajanja imenica s kopulom): *atamadaka*, *nakadaka* i *odaka gaze*⁴ *heiban*. Možemo to promatrati i na još jedan način: *heiban* je u stvari odsutnost naglasaka, a budući da naglasna cjelina može imati najviše jedan naglasak, ostaje onaj naglasak koji je došao prvi po redu.

Spajanje imenica s česticama

Često korištene čestice od jedne mōre, *は*、*も*、*が*、*を*、*に*、*で*、*と* nikad se ne koriste samostalno, ali opet, u okviru njihovog povezivanja na imenice, možemo smatrati da su *heiban* tipa. U tom slučaju naglasak će ostati na istom mjestu nakon što se na imenicu nalijepi neka čestica.

Zapravo, ranije je razlika između *heiban* i *odaka* naglasnih tipova demonstrirana dodavanjem ovih čestica na kraj riječi upravo zahvaljujući ovom svojstvu, a to je da one ne mijenjaju mjesto naglasaka unutar naglasne cijeline.

Na isti način, složene čestice *では*、*でも*、*にも*、*とも*、*かが*、*かを*、*かも* možemo promatrati kao da su tipa *odaka*. Pravila o *gaženju* ostaju ista.

Spajanje imenica s ostalim čestim nastavcima

だろう、でしょう、～らしい¹、～らしい²、～みたい

Coming up next...

4 Naglasak kod pridjeva

4.1 Naglasak kod osnovnih oblika idjeva

4.2 Naglasak kod osnovnih oblika nadjeva

4.3 Naglasak kod negativnih oblika pridjeva

5 Naglasak kod glagola

⁴engl. *override*, termin posuđen iz koncepta objektno orijentiranog programiranja koji, u današnje doba kada jezici kao što je Python dobivaju na popularnosti i rugaju se sa smislom života, doživljava sve veću propast